

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

ΑΝΤΑΝΑΚΛΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΘΛΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗΣ
ΙΔΕΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΣΜΟ

Ἡ πληροφόρηση τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὸ δημοκρατικὸ ἡμερολόγιο ἔγινε στὴ Βιέννη ἀπὸ τὴν Ἐφημερίδα τῶν ἀδελφῶν Πούλιου. Πολὺ ἔγκαιρα τὸ μοναδικὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ ἐλληνικοῦ αὐτὸ ἔντυπο ἐνημερώσεως παρακολουθεῖ τις εἰσηγήσεις καὶ τὴν καθιέρωση τοῦ ἐπαναστατικοῦ τρόπου διαιρέσεως τοῦ χρόνου καὶ τῶν νέων ὀνομάτων τῶν ὑποδιαιρέσεων του (στὸ τέλος αὐτῆς τῆς μελέτης παρατίθενται τὰ κυριότερα δημοσιεύματα τῆς Ἐφημερίδος ποὺ ἐκθέτουν τις ἀρχικὲς προτάσεις, τις τελικὲς ἀποφάσεις καὶ τὴν ὑποχρέωση χρήσεως τοῦ νέου καλενδαρίου).

Ὁ τρόπος ἀποδόσεως πάντως τῶν νέων ὀνομάτων τῶν μηνῶν τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου, ὅπου χρειάζοταν νὰ γίνῃ, ἦταν «δημοσιογραφικός». Τὸ συνηθέστερο ἦταν νὰ μεταγράφονται ἀπλῶς τὰ γαλλικὰ ὀνόματα μὲ ἐλληνικὰ στοιχεῖα καὶ κάποτε νὰ προσαρμόζονται στὶς καταλήξεις τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας· σπανιότατα γινόταν ἀπόπειρα μεταφράσεως τοῦ ὀνόματος στὰ ἐλληνικά. Μερικὰ παραδείγματα ἀπὸ τὰ δημοσιεύματα τῆς Ἐφημερίδος:

Vendémiaire = Βινδιμιαῖρ

Prairial = Πραιριᾶλ

Frimaire = Φρυμαῖρος

Fructidor = Φρουκτιδόρος, ἀλλὰ

Pluviôse = Ὑετώδης¹.

Ὡστόσο τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἐφημερίδος γιὰ τὸ «νέον καλενδᾶριον τῆς ρεπούμπλικας», ὅπως καὶ γιὰ ὅλες τις ἐπαναστατικὲς ἐνέργειες καὶ τις πολιτικὲς ἀλλαγές στὴ Γαλλία —ὅσο τῆς ἐπιτρεπόταν νὰ δημοσιεύσει— εἶναι

1. Οἱ παραπομπές γίνονται στὴ φωτομηχανικὴ ἔκδοση τῆς Ἐφημερίδος ἀπὸ τὸν Α. Βρανούση (Ἀθήνα 1995). Βλ. Δ' (1794), σ. 1161, ζ' (1797), σ. 546, Γ' (1793), σ. 1020, ζ' (1797), σ. 873, καὶ ζ' (1797), σσ. 560-561 ἀντίστοιχα.

έμφανές. Είναι συναφεῖς πρὸς τὸ δημοκρατικὸ ἡμερολόγιο καὶ τὴν ἰδεολογία του οἱ εἰδήσεις γιὰ τὶς ἐορτὲς τοῦ Ὁρθοῦ Λόγου ἢ γιὰ τὴ σύγκρουση χριστιανικῶν καὶ ἀθεϊστικῶν τάσεων καὶ τὴν προσπάθεια ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλευθερίας τῆς γνώμης², ὅπως αὐτὴ εἶχε θεσπισθεῖ τὸ 1789 μετὰ τὴ Διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτη (ἄρθρα 10 καὶ 11).

Δεύτερη γνωριμία τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου στὸν ἐλληνικὸ κόσμο ἔγινε μετὰ τὴν κατάληψη τῶν Ἰονίων νήσων ἀπὸ τοὺς Γάλλους (1797). Οἱ διγλωσσες ἢ τρίγλωσσες (γαλλικά, ἰταλικά, ἐλληνικά) προκηρύξεις καὶ ἀνακοινώσεις ποὺ ἐκδόθηκαν τότε ἀπὸ τοὺς Γάλλους δημιούργησαν τὴν ἀνάγκη ἀποδόσεως τῶν μηνῶν στὴν ἐλληνικὴ γλώσσα ὅχι μὲ ἀπλὸ μεταγραμματισμὸ ἀλλὰ μετὰφραση, ὥστε νὰ γίνεται κατανοητὴ ἡ ὀνομασία τους ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες καὶ ἔμμεσα νὰ μεταδίδεται τὸ ἰδεολογικὸ περιεχόμενό τους σ' αὐτοὺς. Ἔτσι π.χ. οἱ μῆνες τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου μεταφράσθηκαν ἀντίστοιχα:

Vendémiaire = Τρυγητής³

Frimaire = Νεφελώδης⁴

Nivôse = Χιονώδης⁵

Ventôse = Ἀνεμώδης⁶

Germinal = Βλαστώδης⁷

Floréal = Ἀνθώδης⁸

Messidor = Θεριστής⁹

Thermidor = Θερμώδης¹⁰.

Ἡ προσπάθεια αὐτὴ στὰ Ἑπτάνησα εἶναι καὶ ἡ πρώτη συστηματικὴ ἀπόπειρα ἀποδόσεως τῶν μηνῶν τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου στὴν ἐλληνικὴ

2. *Ἐφημερίς* (ῥ.π.), Γ' (1793), σσ. 921-922, 937-939, 954-955, 973-974.

3. Βλ. Ντίνου Κονόμου, «Ἑπτανησιακὸς Τύπος 1798-1864 (ἡμίφυλλα, φυλλάδια, ἐφημερίδες καὶ περιοδικά)», *Ἑπτανησιακὰ φύλλα*, Ε' (1964), σ. 24.

4. Βλ. Θωμᾶ Ι. Παπαδόπουλου, *Ἰονικὴ βιβλιογραφία [...]*, Α', Ἀθήνα 1996, σ. 77.

5. Βλ. Philippe Iliou, «Un projet bibliographique d'É. Legrand: La 'Bibliographie hellénique du XIXe siècle'», *Byzantinisch-Neugriechischen Jahrbücher*, KB' (1977-1984: 1985), σ. 24. Τὸ βιβλιογραφούμενο φυλλάδιον ὁμῶς ἐκδόθηκε τὸ 1799 καὶ ὅχι τὸ 1800.

6. Βλ. Ντ. Κονόμου, ῥ.π., σ. 25.

7. Βλ. Ν. Γ. Μοσχονᾶ, «Ἡ πολιτικὴ ἰδεολογία στὰ Ἰόνια νησιά κατὰ τὴ δημοκρατικὴ περίοδο (1797-1799)», *Κεφαλληνιακὰ χρονικά*, ζ' (1992-1994), σ. 363.

8. Ν. Γ. Μοσχονᾶ, ῥ.π., σ. 358.

9. Βλ. Θ. Ι. Παπαδόπουλου, ῥ.π., σσ. 71 καὶ 73.

10. Βλ. Ντ. Κονόμου, ῥ.π., σ. 24, καὶ Θ. Ι. Παπαδόπουλου, ῥ.π., σσ. 75 καὶ 78.

γλώσσα αλλά δεν είχε χρονική διάρκεια μεγαλύτερη από την περίοδο 1798-1799 ούτε προεκτάσεις πέρα των δημοσίων έγγραφων, στα όποια η χρήση του δημοκρατικού ημερολογίου ήταν υποχρεωτική. Για διευκόλυνση μάλιστα των Έπτανησίων οι Γάλλοι εξέδωσαν και *Μηνολόγιον* με τις αντιστοιχίες του VII δημοκρατικού έτους προς το χριστιανικό, αλλά αντίτυπό του δεν έχει ακόμη βρεθεί¹¹.

Λίγο μεταγενέστερη φαίνεται η περισσότερο συστηματική προσπάθεια του Κοραή να αποδώσει τα ονόματα των μηνών στα ελληνικά. Έδω τα κίνητρα δεν είχαν σκοπό να εξυπηρετήσουν τη γραφειοκρατία ή να πάρουν διαστάσεις δημοσιότητας· περιορίζονταν σε ένα και μόνο αποδέκτη επιστολών του Κοραή, στον επιστήθιο φίλο του Άλέξανδρο Βασιλείου, όταν αυτός ζούσε, κυρίως, στη Γαλλία, για τόν, επίσης, περιορισμένο χρόνο 1800-1803 και χωρίς αποκλειστική χρήση του δημοκρατικού ημερολογίου. "Ολ' αυτά τα στοιχειά δηλώνουν την περίσκεψη του Κοραή για ένδεχόμενη επικράτηση του δημοκρατικού ημερολογίου. Το πρακτικό του μυαλό διέβλεπε το ακατόρθωτο αποβολής του καθιερωμένου χριστιανικού ημερολογίου και τα προβλήματα που αναφύονταν στην καθημερινή ζωή από τη χρήση δύο ημερολογίων. "Αν λοιπόν έκανε κάποια περιορισμένη χρήση στα ελληνικά, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, αυτό οφείλεται κυρίως στην παιγνιώδη του τάση να δοκιμάζει τις δυνατότητες της νεοελληνικής γλώσσας στη μετάφραση ξένων λέξεων-όρων. Έτσι η απόδοση των γαλλικών ονομάτων των μηνών του δημοκρατικού ημερολογίου (της «δημοκρατικής μηνολογίας»¹²) έγινε από τον Κοραή ως ακολούθως:

Frimaire = Παχνώδης¹³

Pluviôse = Ύετώδης¹⁴

Ventôse = Άνεμώδης¹⁵

11. «Οί Κατοικοῦντες εἰς τὰ τρία Πολιτομερίδια τοῦ Λεβάντε ἄς ἡξεύρουν, ὅτι εὕρεται εἰς τὴν τοῦ Γένους Ὑπογραφίαν τὴν εἰς Κορυφοῦς, τὸ Μηνολόγιον Φραντζέζικον-Ἑλληνικόν, διὰ τὸν χρόνον 7 τῆς Πολιτείας, εἰς τὸ ὅποιον διὰ εὐκολίαν ἐκείνων ὅπου δὲν γνωρίζουν πάρεξ τούτην τὴν ὕστερην γλῶσσαν, ἀνταποκρίνεται τὸ παλαιὸν ἔθος τους, σιμᾶ εἰς τὸ ὅποιον εἶναι γεγραμμένες ἡ Πολιτικαῖς Ἑορταῖς, καὶ ἡ Δεκάδες. Τοῦτο τὸ Μηνολόγιον προηγεῖται ἀπὸ μίαν μικρὰν ἐξεκαθάρσιν διὰ τὰ νέα ὀνόματα τῶν μηνῶν καὶ ἡμερῶν...», Ντ. Κονόμου, ὁ.π., σσ. 24-25.

12. Βλ. Βεγκιάρου, *Περὶ ἀδικημάτων καὶ ποινῶν* [μετάφραση Ἀδ. Κοραή], Παρίσι 1823, σ. κη', σημ. 1.

13. Βλ. Ἀδαμντίου Κοραή, *Ἀλληλογραφία* (ἐπιμ. Κ. Θ. Δημαρᾶ κ.ἄ.), Β', Ἀθήνα 1966, σ. 33.

14. Βλ. Ἀδ. Κοραή, ὁ.π., σσ. 20 καὶ 38-39. Ἀργότερα ὁμοῦς (Βεγκιάρου, ὁ.π.,) ὁ Κοραής ἀπέδωσε τὸν Pluviôse μὲ τὴ λ. "Επομβριος.

15. Βλ. Ἀδ. Κοραή, *Ἀλληλογραφία*, ὁ.π., σσ. 42, 73 καὶ 75.

Germinal = Βλασταῖος¹⁶

Prairial = Λειμώνιος¹⁷

Messidor = Θεριστήρ¹⁸

Thermidor = Θερμοδότης¹⁹

Fructidor = Καρποδότης²⁰.

Ἡ προσπάθεια τοῦ Κοραΐ δὲν συμπίπτει μὲ τὴν ἀνάλογη (καὶ γιὰ ἄλλους λόγους) τῶν μεταφραστῶν τῆς Ἑπτανήσου, ἐκτὸς μιᾶς περιπτώσεως (Ἀνεμώδης), ὅπως συμβαίνει καὶ σὲ ἓνα καὶ μοναδικὸ παράδειγμα (Υετώδης) μὲ τὴ μετάφραση τῆς Ἐφημερίδος, τὴν ὁποία ἐνδεχομένως γνώριζε καὶ ἀποδεχόταν.

Διαφορετικὸς φυσικὰ ἦταν ὁ λόγος χρήσεως τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου στὶς γαλλικὲς (καὶ σπανιότατα σὲ ἐλάχιστες ἐλληνικὲς) ἐπιστολὲς τοῦ Κοραΐ. Σ' αὐτὲς θεωροῦσε ὑποχρέωσή του νὰ παραλληλισθεῖ (πολὺ περιορισμένα πάντως καὶ σ' αὐτὲς) μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν, ὥστε νὰ ἀποφύγει τυχὸν δυσἀρέσκειες ἀπὸ σύγχρονους τοῦ Γάλλους.

*

Τὸ δημοκρατικὸ ἡμερολόγιο καταργήθηκε ἐπίσημα στὴ Γαλλία τὸ 1805 (XIV). Στὴν πράξη εἶχε καταργηθεῖ ἐνωρίτερα. Ἄν καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ χῶρος τῆς ἰσχύος του ἦταν πολὺ μικρός, ὁ θεσμὸς πέρασε στὰ ἱστορικὰ ἐγχειρίδια εἴτε γιὰ λόγους διευκολύνσεως τῆς ἱστορικῆς ἐρευνας εἴτε γιὰ νὰ παρουσιασθεῖ ἡ ἰδεολογικὴ ἀποστολὴ του. Ἐτσι στὸ χρηστικὸ πόνημα τοῦ Κυριακοῦ Μελιρρύτου *Χρονολογία ἱστορικὴ* γίνεται βραχὺς λόγος καὶ γιὰ τὸ δημοκρατικὸ ἡμερολόγιο. Ἡ προσπάθεια τοῦ Μελιρρύτου νὰ ἀποδώσει τὶς γαλλικὲς ὀνομασίες τῶν μηνῶν στὰ ἐλληνικὰ εἶναι ἡ δεύτερη ὁλοκληρωμένη. «Οἱ Γαλάται ἐπὶ τῆς Δημοκρατίας αὐτῶν ἠθέτησαν τὸ Γρηγοριανὸν Ἔτος [...] ὀνομακτοθετήσαντες αὐτοὺς [sc. τοὺς μῆνας] οὕτω πως...»²¹.

16. Βλ. Ἀδ. Κοραΐ, *ὁ.π.*, σσ. 22 καὶ 23.

17. Βλ. Ἀδ. Κοραΐ, *ὁ.π.*, σ. 24. Τὴν ἴδια ὀνομασία χρησιμοποίησε καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Βασιλείου σὲ ἐπιστολὴ του (τὴ μοναδικὴ ποὺ σώθηκε) πρὸς τὸν Κοραΐ (ἠ' Λειμωνίου). βλ. Ἀδ. Κοραΐ, *ὁ.π.*, σ. 25.

18. Ἀδ. Κοραΐ, *ὁ.π.*, σ. 26.

19. Βλ. Ἀδ. Κοραΐ, *ὁ.π.*, σσ. 27 καὶ 29. Σὲ μιὰ περίπτωσι (Ἀδ. Κοραΐ, *ὁ.π.*, σ. 95) φαίνεται ὅτι ἀπέδωσε τὸν Thermidor μὲ τὴ λ. Θερμόδαρος, ἂν διαβάσθηκε σωστὰ τὸ ὄνομα ἢ ἂν δὲν παρασύρθηκε ἀπὸ τὸ προηγούμενο Ἡλιόδωρος.

20. Βλ. Ἀδ. Κοραΐ, *ὁ.π.*, σσ. 12, 13 καὶ 15.

21. Κυριακοῦ Μελιρρύτου, *Χρονολογία ἱστορικὴ*, Ὁδησσὸς 1836, σ. 31.

“Ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, ἡ ὁλοκληρωμένη προσπάθεια τοῦ Μελιρρύτου δὲν ἦταν καὶ πλήρως ἐπιτυχής, διότι ὁ μεταφραστὴς δὲν πρόσεξε τὶς διαφορὲς ἣ δὲν μπόρεσε νὰ διαφοροποιήσῃ τὶς καταλήξεις τῶν τριῶν μηνῶν τῆς κάθε ἐποχῆς, ὅπως συνέβαινε στὰ γαλλικὰ γιὰ λόγους πρακτικούς. Χρησιμοποίησε ἐνιαία κατ’ἀλήξῃ (-ιών) καὶ γιὰ τοὺς δώδεκα μῆνες ἐκεῖ ποὺ οἱ Γάλλοι, ἀπὸ ὀρθολογιστικὸ πνεῦμα, χρησιμοποίησαν τέσσερις διαφορετικὲς καταλήξεις (-aîre, -ôse, -al, -idor), ἀνάλογα μὲ τὴν κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς τέσσερις ἐποχές. “Ἄς σημειωθεῖ ἀκόμη ὅτι ἡ ἰσοπεδωτικὴ αὐτὴ τάση τοῦ Μελιρρύτου ἀπομάκρυνε τὶς ὀνομασίες του ἀπὸ τὶς ἀνάλογες σποραδικὲς ὀνομασίες ποὺ εἶχαν ἐπιχειρήσει οἱ προηγούμενοί του (βλ. παραπάνω), ὅταν ἴσχυε ἀκόμη τὸ δημοκρατικὸ ἡμερολόγιον.

Ἡ περισσότερὸ ἐπιτυχὴς ἀπόδοση τῶν μηνῶν καὶ ἀναλυτικὴ περιγραφή τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου στὰ ἑλληνικὰ ἔγινε ἀρκετὰ ἀργότερα στὴ μετάφραση τῆς *Ἱστορίας τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως* τοῦ F. E. Mignet ἀπὸ τὸν E. A. Σίμο. Σ’ αὐτὸ τὸ ἐγχειρίδιο ὁ μεταφραστὴς, ἔχοντας ἐπίγνωση τῆς σημασίας τῶν διαφορῶν, κράτησε τὴν ἑλληνικὴ ἀπόδοση τοῦ Μελιρρύτου γιὰ τοὺς τρεῖς πρώτους μῆνες ἀλλ’ ἐπιχείρησε διαφορετικὴ γιὰ τοὺς ὑπόλοιπους ἐννέα. «Παρατηρητέον ὅμως ὅτι τὰ γαλλικὰ ὀνόματα ἔχουν τεσσάρων διαφόρων εἰδῶν καταλήξεις πρὸς διάκρισιν τῶν τεσσάρων καιρῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ ὥστε ὁ θέλων νὰ μιμηθῇ ἀκριβῶς τὸ γαλλικὸν σύστημα ὀφείλει νὰ τηρήσῃ τὴν διαφορὰν ταύτην», ἔγραφε ὁ Σίμος²² καὶ τὸ ἐγχείρημά του εἶναι τὸ περισσότερὸ ἐπιτυχημένο.

Γιὰ νὰ φανοῦν οἱ διαφορὲς μεταξὺ τῶν δύο μετὰ τὴν κατάργηση τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου μεταφραστικῶν προσπαθειῶν (1836 καὶ 1847) ἀλλὰ καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῶν μεταγενέστερων πρὸς τὶς προγενέστερες —ὅταν τὸ δημοκρατικὸ ἡμερολόγιον ἦταν ἰσχυρὸ— παρατίθεται πῖνακας μὲ τὰ γαλλικὰ ὀνόματα καὶ τὶς ἀντίστοιχες ἀποδόσεις Μελιρρύτου καὶ Σίμου:

22. Φ. Α. Μινιέ, *Ἱστορία τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1789 μέχρι τοῦ 1814* (μετάφραση E. A. Σίμου), Β’, Ἀθήνα 1847, σ. 48, σημ. 1.

Μετάφραση Μελι-
ρύτου (1836)Γαλλική
ὀνομασίαΜετάφραση Σίμου
(1847)

Τρυγητιῶν	Vendémiaire	Τρυγητιῶν
Ὀμιχλαιῶν	Brumaire	Ὀμιχλαιῶν
Παχναιῶν	Frimaire	Παχναιῶν
Χιονιῶν	Nivôse	Χιονώδης
Βροχαιῶν	Pluviôse	Ὀμβρώδης
Ἀνεμιῶν	Ventôse	Ἀνεμώδης
Βλαστηφοριῶν	Germinal	Βλαστηφόρος
Ἀνθηφοριῶν	Floréal	Ἀνθηφόρος
Χλοηφοριῶν	Prairial	Χλοηφόρος
Θεριστηριῶν	Messidor	Σταχυοδότης
Θερμαιῶν	Thermidor	Θερμοδότης
Καρποφοριῶν	Fructidor	Καρποδότης

*

Τὸ δημοκρατικὸ ἡμερολόγιο ὅμως δὲν εἶχε μόνο τὶς ἀντανακλάσεις τοῦ στὸν ἐλληνικὸ κόσμο, εἶχε καὶ τὶς διαθλάσεις του, μέσα στὸ εὐρύτερο πλαίσιο τῶν θεωριῶν τοῦ Θεόφιλου Καίρη. Οἱ ἀπόψεις, ὡς γνωστόν, τοῦ Καίρη ἦσαν ἀμέσως ἐπηρεασμένες ἀπὸ τὶς ἀρχές τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἰδίως ἀπὸ τὶς ἐπικρατοῦσες τότε στὴ Γαλλία θρησκευτικὲς ἀντιλήψεις. Ἀνάμεσα, λοιπόν, στὰ ἄλλα ποὺ μετακόμισε μὲ τὴ Θεοσέβειά του ὁ Καίρης στὴν Ἑλλάδα ἦταν καὶ τὸ γαλλικὸ δημοκρατικὸ ἡμερολόγιο, ἔστω καὶ ἂν δὲν τὸ ἀναφέρει, ἀκριβῶς ὡς πρὸς τὶς διαιρέσεις τοῦ χρόνου²³, ἀλλὰ μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι τὸ ἔντυσε μὲ ὀνοματολογία θεοσεβικὴ. Ἔτσι π.χ. οἱ δώδεκα μῆνες τοῦ θεοσεβικοῦ ἡμερολογίου εἶχαν ἀντιστοιχῶς πρὸς τὸ δημοκρατικὸ ἡμερολόγιο τὶς ὀνομασίες: Θεοσέβιος, Σοφάρετος, Δίκαιος Ἅγιος, Ἀγάθιος, Σθένιος, Ἀγάπιος, Χρίσιος, Μακρόθυμος, Αἰώνιος, Ἐνθεος, Σώσιος²⁴.

23. Ἡ ἀποψη τοῦ Δημητρίου Π. Πασχάλη, *Θεόφιλος Καίρης*, Ἀθήνα 1928, σ. 100, ὅτι τὸ ἡμερολόγιο τοῦ Καίρη ἦταν «τῆς ἰδικῆς του ἐπινοίας» δὲν ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα. Ἐπίσης πρέπει νὰ προσεχθεῖ ὅτι οἱ ἀντιστοιχίες τῶν ἡμερομηνιῶν (δ.π., σσ. 101-102) μὲ τὸ χριστιανικὸ ἡμερολόγιο δὲν εἶναι ὁρθές.

24. Βλ. [Θ. Καίρη], *Ἐπιτομὴ τῆς θεοσεβικῆς διδασκαλίας καὶ ἠθικῆς*, Λονδίνου 1852, σσ. 102-104. Ἄς προστεθεῖ ἀκόμη ὅτι καὶ οἱ συμπληρωματικὲς (ἀβρακωτίδες) ἡμέρες τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου μετονομάσθηκαν ἀπὸ τὸν Καίρη ὡς ἑπακταί.

Τὸ ἐγγεῖρημα τοῦ Καῖρη μὲ τὸν συμβολισμό του δείχνει ἀφενὸς τὴν ἰδεολογικὴ φόρτιση τῆς μεταφορᾶς καὶ ἀφετέρου τὴ μεταλλαγή τῆς φυσιοκρατικῆς ἀντιλήψεως τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου στὴν ἠθικοθρησκευτικὴ τῆς θεοσεβείας.

Μιὰ ἄλλη ἐπίσης διαφορὰ στὸ θεοσεβικὸ ἡμερολόγιο εἶναι ὅτι ὁ ὑπολογισμὸς του ἄρχιζε ἀπὸ τὸ 1801 καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ 1792, ὅπως συνέβαινε μὲ τὸ δημοκρατικό²⁵. Κατὰ τὰ ἄλλα τὸ θεοσεβικὸ ἡμερολόγιο τοῦ Καῖρη εἶναι πιστὸ ἀντίγραφο τοῦ δημοκρατικοῦ.

*

Ὅπως, πιστεύω, φάνηκε ἀπὸ τὴν παρουσίαση τῶν διαφόρων προσπαθειῶν γνωστοποιήσεως τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου στοὺς Ἕλληνες, οἱ λόγοι τῆς γνωστοποιήσεως δὲν ἦσαν οἱ ἴδιοι. Ἡ Ἐφημερὶς ἐπιδίωξε μιὰ ἐπιφανειακὰ οὐδέτερη ἐνημέρωση, οἱ Γάλλοι τῶν Ἑπτανήσων μιὰ διοχέτευση τῆς ἐπαναστατικῆς καὶ δημοκρατικῆς ἰδεολογίας στὸν ἐλληνόφωνο κόσμον μέσω τοῦ χώρου ποὺ κατέλαβαν, ἐνῶ ὁ Κοραῆς δοκίμασε —μὲ ἐπιφυλακτικότητά πάντως— τίς δυνατότητες τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας. Οἱ μετὰ τὴν κατάργηση τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου προσπάθειες εἶχαν ἀποκλειστικὰ ἱστορικὰ-μαθησιακὰ χαρακτήρα.

Ἡ περισσότερὸ ἐνδιαφέρουσα ἀπόπειρα ἦταν αὐτὴ τοῦ Καῖρη. Ἡ μετατόπιση τῆς φυσιοκρατικῆς βάσεως τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου στὴν ἠθικὴ-συμβολικὴ τοῦ Καῖρη δείχνει τὴ διαφοροποίηση τοῦ φιλοσόφου: ἀπὸ τὸ ἐγκόσμιο στὸ μεταφυσικὸ ἐπίπεδο. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποδοχὴ καὶ «καθιέρωση» ἐνὸς ἡμερολογίου πολὺ χρόνον μετὰ τὴν κατάργησή του στὴ γενέτειρα Γαλλία καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχουν πιά οἱ γενεσιουργοὶ του συνθῆκες εἰσηγοῦνται ὅτι ὁ καϊρικὸς ὀρθολογισμὸς —ποὺ φαίνεται σαφέστατα στὴ μεταφύτευση τοῦ δημοκρατικοῦ τρόπου διαιρέσεως τοῦ χρόνου— ἦταν ἤδη μπολιασμένος ἀπὸ ἓνα μυστικιστικὸ ρομαντισμό.

25. «ΕΡ. Πότε ἀρχεταὶ ἡ χρονικὴ τῶν Θεοσεβῶν ἐποχὴ; ΑΠ. Ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἐννεακαιδεκάτης τῶν Χριστιανῶν ἐκατονταετηρίδος...», Θ. Καῖρη, ὁ.π., σ. 104.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

(Δημοσιεύματα τῆς Ἐφημερίδος σχετικά μὲ τὸ γαλλικὸ δημοκρατικὸ
ἡμερολόγιο)

1

Παρίσιον. Εἰς τὴν σύναξιν τῆς 10 Σεπτεμβρίου ἐπρόβαλλεν ὁ Ρόμε ἓνα νέον Καλενδάριον τῆς ρεπούμπλικας εἰς τὸν ἀκόλουθον τρόπον. 1) ἡ χρονολογία τῶν Φραντζέζων ἀρχίζει ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ρεπούμπλικας, ἥτις εἶναι ἀπὸ τὴν 10 Σεπτεμβρίου 1792, ὅπότεν δηλαδὴ ὁ ἥλιος εὐγαίνει ἀπὸ τὴν Ἰσημερίαν, καὶ ἐμβαίνει εἰς τὸν ζυγὸν (σύμβολον τῆς ὁμοιότητος). 2) ἡ παλαιὰ χρονολογία ἀπερρίφθη· ὁ χρόνος νὰ συνίσταται εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ 12 μῆνας, ὁ μῆνας ἀπὸ 30 ἡμέρας, καὶ αἱ λοιπαὶ 5 ἡμέραι τοῦ χρόνου νὰ εἶναι διὰ πανηγύρεις διορισμέναι. 3) κάθε μῆνας διαιρεῖται εἰς 3 ἐβδομάδας, καὶ κάθε ἐβδομάς εἰς 10 ἡμέρας. 4) τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν νὰ εἶναι: Παλιγγενεσία, Ὁμόνοια, Παιγνίδιον μὲ τὴν τόπαν, Μπαστίλλε (τὸ καστέλλιον τοῦ Παρισίου, ὅπου ἐσφαλνοῦσαν τοὺς καταδίκους εἰς τὸν καιρὸν τῆς Βασιλείας), Λαός, Ὅρος, Ρεπούμπλικα, Μονάς, Ἀδιαίρεσία, Ἀδελφότης, Ἐλευθερία, Λαοδίκη. 5) αἱ ἡμέραι τῆς ἐβδομάδος νὰ ὀνομάζονται: Κανὼν, Σκούφια (σύμβολοι τῆς ἐλευθερίας), Κοκάρδα τοῦ Ἔθνους (ἓνα τρίβαφον σύμβολον τοῦ πατριωτισμοῦ), Ὑνίον (σύμβολον τῆς Γεωργικῆς), Κύκλος, Λεμάτι, Τόπι, Δρύς, Δόρυ, Ἡσυχία. 6) Κάθε τέταρτον χρόνον νὰ γίνονται ὀλύμπιοι ἀγῶνες εἰς δόξαν τῆς μεταβολῆς. Τοῦτο τὸ πρόβλημα ἄρεσε τὸ πλῆθος πολλᾶ καὶ ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἐψήφισεν, ὅπου νὰ δοθῇ εἰς τύπον.

(Ἐφημερίς, ἀρ. 80, 4.X.1793, σσ. 787-788).

2

Παρίσιον. τῇ 18 ἡμέρᾳ τοῦ πρώτου μηνὸς ἐν ἔτει δευτέρῳ τῆς Ρεπούμπλικας· ἔτζι συνηθίζουσιν τώρα νὰ σημειώνουν τὴν ἡμέραν καὶ καιρὸν, ἀφ' οὗ ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἐδέχθη τὸ καλινδάριον τῆς μεταβολῆς. Ἐπειδὴ πέρυσιν εἰς τὴν ἰσομερίαν ἐσυστήθη ἡ Ρεπούμπλικα, ὅθεν ἀπ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἀρχίζει τὸ ἔτος. Διὰ τὸ κοινόν, καὶ καθημερινὴν συναναστροφὴν μένει ἡ κοινὴ χρονολογία πλὴν καὶ μόνον εἰς τὰ κριτήρια καὶ δημόσια δικαστήρια θέλει μεταχειρίζεται ἡ νέα. Τὸ ἔτος ἔχει 12 μῆνας πρὸς 30 ἡμέρας, μετὰ τοὺς 12 μῆνας πέντε ἡμέραι ἀπερνοῦν ἔτζι· τοῦτοι οἱ μῆνες δὲν φέρουσιν ὀνόματα οὔτε βασι-

λέων οὔτε θεῶν οὔτε καθὼς προτιήτερα ὀνομάσθησαν, παρὰ διαφέρουν κατὰ τὸν ἀριθμόν: πρῶτος, δεύτερος καὶ τὰ ἐξῆς. Κάθε μήνας διαιρεῖται εἰς δεκάδας, αἱ ὁποῖαι ὡσαύτως ἀριθμοῦνται· ἓνας καιρὸς ἀπὸ 4 χρόνους ὀνομάζεται Γαλλιὰς. ὥς καὶ ἡ ἡμέρα ὅπου ἔχει εἰς τὸν καινὸν λαὸν 24 ὥρας, ἔχει εἰς τὴν Ρεπούμπλικάν μας 10 ὅμοια μέρη τὰ ὁποῖα πάντοτε εἰς δέκα φορές θέλουν διαιροῦνται καθὼς ἄλλοι σμικρύνοντας τὰς ὥρας 60 καὶ 120 μερίδια, μετροῦν μινούτα καὶ λεπτά. Ἡ 18 τοῦ πρώτου μηνὸς εἶναι λοιπὸν ἡ 28 Σεπτεμβρίου.

(Ἐφημερίς, ἀρ. 84, 18.X.1793, σσ. 823-824).

3

Πιζὸν Δουγαλάνδ εἶπεν εἰς τὸ αὐτὸ συνέδριον τῆς 3 Ὀκτωβρίου, ὅτι ἓνα ἀπὸ τὰ πλέον ὠραιότερα γεννήματα τῆς καταστροφῆς, εἶναι ἡ μεταβολὴ τοῦ Καλενδαρίου, τὸ ὁποῖον συμπίπτει σήμερον μὲ τὰς πρώτας ἐποχὰς τῆς Φύσεως, εἰς καιρὸν ὅπου μερικοὶ πολῖται ἀπὸ πρόληψιν τινὰ ἢ ἀμάθειαν δὲν θέλουν νὰ τὸ μεταχειρισθῶσιν εἰς τὰς ἰδίας των χρείας. διὰ νὰ φθάσῃ τὸ λοιπὸν τοῦτο τὸ ὠφέλιμον μηνολόγιον εἰς κοινὴν χρῆσιν, εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ δημηγόρου, τὸ πλέον ἁρμοδιώτερον μέσον, τὸ νὰ ἐορτάζονται αἱ Δεκάδες εἰς ὅλην τὴν Ρεπούμπλικαν, καὶ νὰ τὰς ἀγιάσουν μὲ πολιτικὰς δημηγορίας, μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν νόμων, μὲ δημοσίους διδασκαλίας, καὶ μὲ γυμναστικὰ παιγνίδια. πρὸς τούτοις ἡμποροῦν νὰ διορισθοῦν εἰς αὐτὰς τὰς ἡμέρας καὶ αἱ γραφαὶ εἰς τοὺς γενεθλιακοὺς πίνακας, τὰ συνοικέσια μὲ ὅλας τὰς εἰς αὐτὰ ἀρμόζουσας παρατάξεις. ἡ Βουλὴ ἐπαράδωσε καὶ αὐτὸ τὸ πρόβλημα εἰς τὴν ἐπιστάσιαν τῶν δημοκρατικῶν καταστημάτων.*

(Ἐφημερίς, ἀρ. 85, 23.X.1797, σ. 14).

* Σ' ὅλα τὰ κείμενα διορθώθηκαν τὰ τυπογραφικὰ λάθη καὶ ἀναλύθηκαν τὰ συμπλέγματα.

SUMMARY

S. Fassoulakis, *Republican calendar: Reflections and refractions of the revolutionary ideas in the Greek world.*

The Greek world was aware of the republican calendar through the Greek newspaper *Ephimeris*, published in Vienna, as soon as 1793. Five years later some efforts were made in favour of the same calendar during the French occupation of the Ionian islands. Also some Greek scholars used the republican calendar in their writings.

Influenced by the ideas of the French revolution the Greek philosopher Kairis tried to introduce a new calendar, which is actually a copy of the republican one adapted to his own religious ideas.

Although motives and purposes were different the efforts aimed at an ideological influence.